

Наталія Сердюк,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри права

Київського національного лінгвістичного
університету

УДК 343.193(019)

Виборність суддів як основа демократичного принципу народовладдя в Україні (історико-правове дослідження)

Історично суд місцевої громади є однією з давніх і перевірених форм вирішення спорів, що існував до появи державних судових інституцій. До нього зверталися для швидкого та ефективного врегулювання конфлікту. Історичний досвід існування такого виду судочинства свідчить про наявність реального механізму правосуддя, яке ефективно розв'язувало конфлікт, а перспективність його розвитку в сучасній Україні, з огляду на його переваги, не викликає сумніву.

Тому, на сьогоднішній день виникає нагальна потреба у дослідженні витоків розвитку традицій суду громади в Україні, ролі виборного начала в його становленні, яке стало одним з найважливіших джерел формування третейського судочинства як суміжного інституту судової системи сучасної держави.

Звичай вирішувати спори за допомогою арбітрів, яких сторони обирають за власним бажанням, має доволі давні витoki. Цей звичай при-

таманий усім народам і такий же давній, як і припинення спорів шляхом двобою. Щоправда, не можна з точністю встановити, коли саме люди припинили відстоювати свої претензії шляхом самоуправства, але разом з тим, цікавою і обґрунтованою є думка німецьких вчених В. Г. Пухти, В. Хайгера, які припускають, що це відбулося “з часу вступу людства у стан суспільності” [1].

У первісному суспільстві (від початкових форм до його занепаду) існували різноманітні форми управління всередині родових громад. Загальновідомим є факт, що їм була притаманна організація суспільства, яка не знала держави. Дорослі мешканці племені обирали старійшин для вирішення важливих питань і спорів, що виникали у буденному житті племені, а також вождя для військових походів. Старійшин обирали тому, що їх поважали і довіряли, крім того, вони добре знали усі звичаї і у вирішенні будь-яких суперечностей виконували роль медіаторів у сучасному розумінні цього слова. Ста-

рійшина всередині роду не мав жодних засобів примусу, крім громадської думки, разом з тим, його рішення не мало обов'язкової сили, бо тільки від волі ворогуючих залежало прийняття запропонованого ним шляху: припинення ворожнечі чи звернення до нічим не обмеженої в ті часи кровної помсти. Підтвердження цим словам можна знайти у багатьох джерелах, зокрема в наукових дослідженнях звичаєвого права [2].

На думку М. І. Шахновича, однією з особливих відмінностей первісного мислення є його предметно-практичний характер [3, с. 31-32]. Поведінка людини породжується самою ситуацією і виступає як акт творчості. Ці первинні норми можна назвати ситуативними чи, як нині прийнято називати, казуальними. Тому звичай і мораль первісного роду виникли з вимог життя, із загальних потреб примітивного соціального об'єднання та з індивідуальних переконань, що виявляються в діях окремих осіб, формуючи переконання народу чи племені. На думку проф. В. І. Сергієвича, “творцем звичаю є не звичайна людина, а особа передова, енергійна, сильна” [4, с. 75]. Вона має неабиякий авторитет у первісному суспільстві й обирається ним. Водночас важко погодитись з іншим аргументом автора, що народ пасивно наслідуює дії авторитетних людей, оскільки він перекреслює сутність звичаю. На цій підставі можемо наголосити, що звичаї беруть свій початок із перших рішень, проголошених старійшинами роду при вирішенні певних суперечностей в суспільстві. Виходячи з цього, *першоджерелом права є індивідуальна точка зору особи, яка проголосила норму рішення, але переросте вона у звичай тільки тоді, коли цю норму сприйме спільнота і буде застосовувати у схожих випадках*. А це відбудеться у випадку, коли вона не суперечитиме умовам соціального співжиття об'єднання, його моралі, переконанням, світогляду та буде уособленням його цінностей, а згодом, на певному

етапі перетвориться на систему звичаєвого права.

Перш ніж розкрити функції общинного самоуправління, необхідно проаналізувати декілька посилань на існування виборних органів давньої Русі. Про старост “градскихъ” чи міських старійшин можна знайти свідчення літописця до X ст., а в XI ст. уже про такі виборні міські громади, як про учасників в княжих радах не згадується. Там залишились тільки дружинники й духовні особи. Хоча це не означає, що такі громади припинили своє існування у якості виборних органів общин, що захищають інтереси своєї громади, проте вони втратили своє політичне значення. Що стосується органів такого ж роду в сільських громадах, то згадки про них у різноманітних пам'ятках різних волостей давньої Русі можна зустріти дуже багато, це також не викликає жодного сумніву в їх існуванні [5].

Сільський суд, як один із основних видів суду громади – це найповніша форма вираження народної волі, влади та авторитету. Але в первісній формі ці народні збори спочатку були сходкою племені. Найбільш повна форма народної участі в суді – це суд загальнонародний.

У зібраннях повноправних громадян для проведення суду спільним було те, що спори вирішувались старійшинами, обраними громадою чи сторонами, які мали загальну назву “добрыхъ людей” і, як зазначає Ф. І. Леонтович, були “вещателями права” [6, с. 73]. Вони були головними особами, якщо мова йшла про народні звичаї – в суді, управлінні та інших сферах громадського та приватного життя. Громади відряджали добрих людей як своїх представників на народні збори. Вони брали участь в усіх земських справах, особливо коли необхідними були знання місцевих звичаїв, за якими вирішувалися адміністративні та судові справи. Особливо визначальною була роль знавців права в сфері судочинства, оскільки в давні часи все ґрунтувало-

ся на звичаях [7, сс. 30, 175]. Тому головними діячами тут природно були “вещатели” звичаєвого права (а за текстом давніх пам’яток “стеречи правду”), яке застосовувалося в судовій практиці [8, с. 41]. На суді вони були добрими мужами, обраними громадами або сторонами і використовувалися в занченні суддів “ротныхъ”, “заклетвенныхъ” або “пороты”, “поротниковъ” також “третей” [6, сс. 75, 78]. Такі добрі люди чинили суд в якості самостійних суддів (“поротники”, треті), в складі віча (на торгу), або разом із князем.

М. Ланге, вивчаючи право та судочинство на українських землях, у роботах про давнє цивільне судочинство [9] говорить про “выборныхъ судьяхъ”, “излюбленныхъ людяхъ” та про виборні засади взагалі, зазначаючи, що “выборное начало въ означенное время сильно поколебалось”; що “охранители судебной правды, выборные лучшие люди” зовсім зникають, до того ж, навіть без втручання закону, тобто не відмінені ним. Вони просто сходять зі сцени під впливом державних органів, які поступово усували виборних людей, не зважаючи на постійні чолобитні общин, що їх обирали. І боротьба між виборними судьями та приказними людьми була нерівною, але вони сходять зі сцени не назавжди, а знову і знову з’являються на ній.

Уряд, який би він не був, – вічевий, княжий чи царський, – протягом усієї історії державності знав дві основи, на яких завжди будувалося місцеве управління: основу виборну, представницьку (яка в силу історичних обставин є національною особливістю розвитку Української держави і стала предметом даного дослідження) і основу державну, приказну, чиновну. На основі першої управління передавалося до рук громад, що керували через своїх “выборныхъ”, “излюбленныхъ людей”, на підставі другої воно здійснювалося виключно вічовими чи княжими органами. При цьому, відтоді як сформувалася держава, не можна знайти

жодної доби, коли б одна із названих основ управління повністю усувала іншу. Вони завжди існували поруч, періодично превалюючи одна над одною, майже до XIX ст.

Майже до XVII ст. влада нічого не створювала в цій царині, особливо щодо виборної системи, яка є давнім, одвічним елементом суспільства, зародок якого існував у народному ладі до княжої доби. Виборна система не зникла за князівської влади, хоча і видозмінювалась, вона утрималася упродовж років панування на нашій території інших держав, дійшла до часів самостійної Української держави, і не лише не занепала в ній, а й навіть періодично відроджувалася. Ліквідація Української держави наприкінці XVIII ст. спричинила поширення територією України російського законодавства, але навіть ці обставини не спричинили зникнення виборних елементів, а тільки видозмінили їх.

Щодо судової влади над селянами на українських землях Великого князівства Литовського у XIV–XVI ст., а саме судового розгляду та видання присуду, то вона здійснювалось в двох головних формах: як суд власне панський або як суд громадський, копний. Пани з огляду на важливість справи судили самі або закликали до участі сторонніх шляхтичів, а для більшої формальності розправи був присутнім возний, який фіксував присуд в актових книгах. Іноді до участі в суді запрошували почесних міщан із сусіднього міста. Мабуть, це робилося задля того, щоб злочинець вказував і на деяких міщан або мешканців міста, як на учасників крадіжки, за яку його судили [10, с. 211-214].

Суд над слугою пана, як правило, проходив у присутності возного та двох чи трьох шляхтичів, які виступали у ролі своерідної колегії посередників. Водночас на окремих стадіях судочинства постійно наголошувалось – брати участь чи бути присутнім добрим людям: наприклад, при вчиненні гвалту, при гонінні сліду,

при виконанні обшуку неодмінно зустрічаються добрі люди; на “шкрутніумъ” (слідство) виїжджають судді, які “мають при себе мети возного и колку шляхтичовъ людей добрыхъ веры годныхъ, принажней трохъ особъ, ни одной стороне в праве томъ стоячей неповинныхъ” [11, сс. 442, 443, 457]. Загалом возний завжди діяв у присутності щонайменше двох сторонніх осіб (людей, шляхтичів), виняток становили справи неістотні.

Н. В. Калачов, досліджуючи волосні та сільські суди, говорить, що з найдавніших, достопам'ятних часів... народний суд і його виконавці – народні виборні... і самі судові розгляди та рішення не тільки проявлялися випадково і самоуправно, не тільки терпілися урядом, а й мали значення народних представників, які ніколи не сходили зі сцени [12, с. 130].

Розглядаючи сільські суди, М. І. Зарудний зазначав, що загальний характер південноруського населення відрізняється особливим прагненням до самоуправління і повною недовірою до стійкості та корисності будь-яких штучних реформ. У таких місцевостях селяни уникають офіційного суду і цілком задовольняються своїм доморослим судом сусідів на чолі із обраним усією громадою війтом. Для кращої характеристики сільського суду, до якого зверталися селяни майже до XIX ст., необхідно навести такі їх слова: “спори промежь собою рассмативаемъ на селе громадою, и решаемъ по савести и по своему быту, что бы никому не было обидно” [13, с. 148]. Справи зазвичай вирішувались старійшинами, яких називали “мужами”, в присутності сільської громади. Найкращим доказом при вирішенні цивільних справ вважались покази свідків. У деяких селах у більшості випадків справи не вирішувались у судовому порядку, а сторони схилились до мирової, і “какъ старики решат, такъ тому и быть” [14, с. 469]. Якщо було укладено мирову, то її, як правило, запивали вином (могоричем). Іноді сторони самі приводили старійшин-посередників, не менше

двох з кожної сторони, і, як вони розсудили, так і відбувалась мирова, але завжди усно.

Головною рушійною силою вирішення справи за так званим звичаєм, є своєрідна оцінка сторін спору і становища їх в сім'ї, тобто рішення виносилось, зважаючи на людину та її господарство. У цьому і полягає звичай селян, який вони цінують, оскільки він задовольняє їх економічне життя. На думку селян, перевага їх місцевого суду перед державним полягала в тому, що він, суворо керуючись законом, неспроможний винести рішення, яке б не суперечило принципам сільського побуту.

Характерна риса цих місцевих судів – вирішення справи мировою. Якщо порівнювати побут давніх слов'ян із побутом сільських громад більш пізнього періоду, скажімо, XVIII ст., то він майже не змінився і мав багато спільного [13, сс. 53, 55]. Іншими словами, весь побут селян складався під впливом споконвічно встановленого спільного володіння полями та угіддями і круговою порукою у грошових та натуральних повинностях, чим і пояснюється особисте прагнення кожного окремого селянина підкорятися суду своїх односельців, який не має нічого спільного із формальним (державним) судом, але цілком задовольняє сумління та економічні потреби населення.

Місцеві “мужі” могли розглянути суспільну справу, іноді порівнюючи її із схожими справами, які розглядалися раніше. Багато чого старійшини знали з власного досвіду, – як був вирішений подібний випадок раніше і які були наслідки того чи іншого рішення спору [15, с. 136-137].

Селяни із найдавніших часів обговорювали і вирішували свої господарські справи і спори на своїх сходках, які у давні часи мали різні назви, а пізніше почали називатися “судь міра” (у російських губерніях) і “судь громади” (на території України). Присутність громади на сільському суді, по-перше, надавала цьому суду публічного характеру. Звести

наклеп і сказати неправду, бути нещирим, сповістити недостовірні факти в присутності всіх односельців було соромно і набагато складніше, ніж поза очі та не привселюдно. Якщо б суд вирішував справи не привселюдно, то згодом кожному було б легко скинути свою провину на інших перед своїми знайомими, які будуть докоряти старійшинам у несправедливому рішенні.

По-друге, потреба у вирішенні справ сільським судом у присутності громади – це необхідність мати при собі свідчення усіх осіб, що беруть участь у справі та свідків, необхідних для вирішення конфлікту. Присутність громади потрібна для сільського суду, щоб мати “під рукою” покази свідків та виявити ганебний вчинок обвинуваченого. У присутності всіх сусідів міг бути наданий матеріал, необхідний для вирішення справи.

По-третє, присутність громади на сільському суді – це суспільне переконання та засвідчення на довгі роки того, що постановив чи визначив суд. Це було практичним і довготривалим засвідченням усього, що вирішувалося численною кількістю людей, які особисто були присутніми при розгляді справи та проголошенні рішення. Молоді односельці могли набути досвід, як народні збори приймали рішення за їх присутності, що могло бути корисним коли вони самі згодом стали б членами суду. Якщо предмет розгляду справи за своїм змістом мав важливе значення для усього суспільства, то це означало, що він неодноразово буде трактуватись на зборах громади, щоб залишитись у пам’яті навіки.

По-четверте, присутність молодших односельців при вирішенні справ судом старших мало повчальне та моралістичне значення. Це було прикладом для молодого покоління громади, як необхідно вирішувати суспільні справи, а також для тих односельців, які доживуть до 60 років, і, у свою чергу, ввійдуть до складу цього суду. Річ у тім, що сільський суд старійшин – це найкращий охоронець народних звичаїв та переказів, оскіль-

ки на кожную справу, що підлягала розгляду, у них у пам’яті було загальне правило. Крім загальних правил, “мужі” завжди знали і загальні категорії винятків, коли саме життя і практика примушували їх та їхніх попередників робити відступи від загального правила. Вони пам’ятають, які відступи мали позитивний, а які негативний результат. Життя є школою, яка часто набагато глибше і краще навчає людей, ніж навчальні заклади.

Деякі “мужі” відрізнялись такою прозорливістю та вмінням вирішувати життєві питання, що стали законодавцями своєї громади, і селяни звертались до них як до одноосібних суддів. Так, на сільському суді такий селянин, завдяки своєму великому авторитету, майже одноосібно вирішував усі справи. Досвід і розуміння людей у цих старійшин давав можливість за зовнішнім виглядом та короткою розповіддю прохача майже безпомилково вирішувати непорозуміння й сумніви, давати корисні поради, як необхідно діяти в даному випадку.

Останнє практичне значення присутності громади для вирішення справ сільським судом – це засвідчення різного роду угод, договорів, оголошення заповітів та інших правочинів односельців. Угоди укладались за схваленням “мужів” та у присутності громади.

Одним із видів досліджуваного суду можна назвати суд сільської молоді – суд парубочої громади. Парубочья громада – це збори парубків та дівчат на зразок давньої братчини. Для досягнення своїх цілей у сфері цивільного права така громада діяла як товариство. Парубочья громада піклувалася про оздоблення церкви як про святу та спільну справу, для якої кожен член громади зобов’язаний щось зробити. Коли парубки посваряться між собою або поб’ються, то ідуть на суд громади, оскільки вона могла краще розібратись у справі, ніж суд, тому що знала кожного свого члена. Отаман громади разом зі сторонами і рештою парубків

вирішували спір, присуджували винному просити пробачення та на знак примирення купляли могорич, який разом і розпивали. Іноді розглядали справи щодо дівчат, які зводили наклеп на парубків. То їм також присуджували купити мирової горілки. В цілому громада розглядала невеликі суперечки між своїми членами, а більш складні справи передавали в управу, проводячи при цьому тільки слідство.

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що народні обранці в суді мали бути людьми для справи сторонніми, добрими християнами, особами місцевими і тому переважно походили з друзів, приятелів, родичів або осіб, близьких тій чи іншій стороні в справі або й самому судді. Також ними виступали як особи офіційні, тобто урядники або служебники, так і особи неофіційні, але обрані та прикликані сторонами до суду. Допускалося, щоб колегія судних мужів повсякчас змінювалася, і протягом процесу ці посередники не тільки судили разом із державним суддею, але й допитувались ним і давали дуже важливі свідчення. У випадках, коли виникав новий спір або сумнів про існування попереднього судового рішення, сторони ніяких судних списків (грамот) не надавали, а просто могли посилатися на судних мужів, які були присутні при вирішенні попереднього спору, навіть у випадках, коли у судовому акті не зазначена присутність у справі цих мужів. Саме свідчення оцих судних мужів, а не пред'явлення судного листа, доводить існування рішення, на яке посилались сторони.

Щодо підходів до класифікації методологічних принципів та правил судового процесу України в Х–XVIII ст., то базувалися на демократичних засадах змагальності, диспозитивності, справедливості,

рівності сторін, виборності суддів, гласного, відкритого та доступного судового розгляду, колегіального вирішення спорів.

Отже, принцип виборності суддів йде коріннями в глиб історії українського судочинства. А сучасні судові процеси показали всьому суспільству, що сьогодні влада практично повністю поставила під свій контроль судову систему. Не завжди сучасними судами виконуються вимоги закону про ґрунтовне, повне і об'єктивне дослідження обставин справи, допускаються помилки в оцінці доказів і застосування норм закону. Захист, який отримали судді в результаті по життєвого обрання, став предметом серйозних зловживань. Вони фактично почуваються безкарними. Самі судді визнають, що наша судова система, в більшості випадків нагадує бізнес-структуру по зароблянню грошей. Це суперечить основам демократії.

Розумно припустити, що простих відповідей на питання про механізм функціонування державних інститутів влади не існує. Багато важливих питань, від яких залежить ефективна робота суддів, не вирішуються. Корупція глибоко проникла в цю систему. Винесення неправосудних рішень стало практично нормою. Десятки тисяч судових справ роками не розглядаються. Як наслідок, громадяни, юридичні особи фактично позбавлені судового захисту своїх законних прав та інтересів.

Виборність суддів – це основа демократичного принципу народовладдя, а Україна історично готова до впровадження тих речей, які є нормальними для більшості демократичних держав. Нажаль, здійснення судової реформи не виправдано затягується.

Список використаних джерел

1. *Haeger W. Schiedsgerichte für Rechtsstreitigkeiten der Handelswelt* / W. Haeger. – Berlin : Struppe&Winkler, 1910. – 899 s.; Puchta W. H. Das Institut der Schiedsrichter : Nach seinem heutigen Gebrauche und seiner Brauchbarkeit für Abkürzung und Verminderung der Prozesse betrachtet / Von Wolfgang Heinrich Puchta. Erlangen: Palm und Enke, 1823. – 130 s.
2. *Греков Б. Д. Памятники государственности и права славян на территории Украинской ССР. Первое тысячелетие нашей эры (извлечения)* / Б. Д. Греков. – Одесса, 1964. – 66 с.; Загоскин Н. П. Методъ и средство сравнительнаго изученія древнейшаго обычнаго права славянъ вообще и русскихъ въ особенности / Н. П. Загоскин – Казань : Тип. ун-та, 1877. – 52 с.; Зигель Ф. Ф. История славянскаго права / Ф. Ф. Зигель : [курс лекцій читаннихъ въ имперскомъ варшавскомъ университетѣ въ 1913–1914 акад. г.] ; ч. II. – Варшава, Типограф. “Русскаго Общества”, 1914. – 142 с.; Илларионовъ Н. С. Обычное право / Н. С. Илларионовъ. 1. Очеркъ отношений обычнаго права къ законодательству. 2. Значение обычнаго права в народномъ суде. Приложение : Материалы по изучению обычнаго права у крестьян Харьковскаго уезда и программа. – Харьков : Тип. Губернскаго правленія, 1894. – 74 с.; Ковалевскій М. М. Первобытное право / М. М. Ковалевскій ; вып. 1. – “Родъ” – М. : Тип. А. И. Мамотова и Ко, 1886. – 167 с.
3. *Шахнович М. И. Первобытная мифология и философия. Предистория философии* / Шахнович М. И. – Л. : “Наука”, 1971. – 240 с.
4. *Сергеевич В. И. Лекціи и изслѣдованія по исторіи русскаго права* ор. профессора Императорскаго С.-Петербургскаго университета / В. И. Сергеевич. – СПб., 1883. – 997 с.
5. *Загоскин Н. П. Уставные грамоты XIV-го–XVI-го вв., определяющие порядок местного правительственнаго управления* / Н. П. Загоскин. [исследование канд. прав Николая Загоскина, представленное в юрид. фак. Имп. Казанск. ун-та pro uenia legend] ; вып. II. – Казань : Унив. тип., 1876. – VIII. 144 с.
6. *Леонтович Ф. И. Старый земскій обычай* / Ф. И. Леонтович. – Одеса : Типография А. Шульце, 1889. – 161 с.
7. *Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов, учрежденной при Киевском военном, Подольском и Волынском генерал-губернаторе.* – К. : Унив. тип., 1859–1914 ; ч. 4, т. 1. Акты о происхождении шляхетских родов в Юго-Западной России, 1867, – LV, 62, [461] с.
8. *Дмитріев Ф. М. История судебных инстанцій и гражданскаго апелляціоннаго судопроизводства отъ Судебника до Учрежденія о губерніяхъ* / Ф. М. Дмитріев ; [соч. Ф. Дмитриева]. – М. : Унив. тип., 1859. – 581 с.; Полное собраніе русскихъ летописей ; Т. 4. Новгородская и Псковская летописи. – СПб. : Тип. Эдуарда Праца, 1848. – VIII, 363 с.; Соловьев С. М. История Россіи с древнейшихъ времен / С. М. Соловьев. – [изд. 2-е, т. V]. – М. : Унив. тип., 1858.
9. *Ланге Н. Древнерусское уголовное судопроизводство (XIV, XV, XVI и половины XVII веков)* / Н. Ланге. – СПб., 1884. – 248 с.; Ланге Н. Древніе русскіе смесные или вобщіе суды / Н. Ланге. – М., 1882. – 234 с.; Ланге Н. Изслѣдованіе объ уголовномъ правѣ Русской Правды / Н. Ланге : [сочиненіе]. – СПб., Б.г. Тип. II отд. СЕИВ Канцеляріи. – 303 с.
10. *Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов, учрежденной при Киевском военном, Подольском и Волынском генерал-губернаторе.* – К. : Унив. тип., 1859–1914 ; ч. 6, т. 1. Акты об экономическом и юридическомъ отношеніяхъ крестьянъ в XVI–XVIII веке (1498–1795), 1876, – 161, [614] с.
11. *Акты* собранные въ бібліотекахъ и архивахъ Археографическою Экспедиціею. – 1836, Т. I, 1294–1598. – СПб. : Тип. 2 отделения Канцеляріи, 1836. – 530 с.

12. *Калачов Н. В.* О волосныхъ и сельскихъ судахъ въ древней и нынешней Россіи / Н. В. Калачов. – Сб. госуд. знаній ; т. VIII. – тип. В. Безобразова и Ко, 1880. – 22 с.

13. *Зарудный М. И.* Законы и жизнь. Итоги изслѣдованія крестьянскихъ судов / М. И. Зарудный. – СПб. : Тип. Второго Отд-нія Собственной е. и. в. канцелярии, 1874. – 224 с.

14. *Чубинский П. П.* Материалы и изслѣдованія собранныя д. чл. П. П. Чубинскимъ / П. П. Чубинский : [труды этнографическо-статистической экспедиціи въ западно-русскій край, снаряженной императорскимъ русскимъ географическимъ обществомъ. Юго-западный отдѣл] ; т. VI. Народные юридическіе обычаи по рѣшеніямъ волостныхъ судовъ. – СПб., 1872 р. – 408 с.

15. *Беер В. Л.* Суд стариков и сельскій сход / В. Л. Беер // Вестник права. Журнал юридическаго общества при Императорскомъ С.-Петербургскомъ университетѣ : СПб, 1900. – № 9. – С. 125-140. – нояб.

Сердюк Н. А. Виборність суддів як основа демократичного принципу народо-владдя в Україні (історико-правове дослідження)

Стаття присвячена історико-правовому аналізу принципів та правил судового процесу України в Х–XVIII ст., що базувалися на демократичних засадах змагальності, диспозитивності, справедливості, рівності сторін, виборності суддів, гласного, відкритого та доступного судового розгляду, колегіального вирішення спорів. Проаналізовано сільський суд як особливу форму громадського судочинства в Україні та ролі виборного начала в його становленні. Автор акцентує увагу, що народ сам стежив за громадським спокоєм та за дотриманням свого права і самостійно здійснював народну судову владу.

Ключові слова: самоуправління громади, сільський суд, виборність судді, парубоцькі громади, звичаєве право, примирення.

Serdyuk N. A. Vybornost' sudей как основа демократических принципов народовластия в Украине (историко-правовое исследование)

Статья посвящена историко-правовому анализу принципов и правил судебного процесса Украины в X-XVIII в., которые базировались на демократических началах состязательности, диспозитивности, справедливости, равенства сторон, выборности судей, гласного, открытого и доступного судебного рассмотрения, коллегиального решения споров. Проанализировано сельский суд как особую форму общественного судопроизводства в Украине и роли выборного начала в его становлении. Автор акцентирует внимание, что народ сам следил за общественным спокойствием и соблюдением своего права и самостоятельно осуществлял народную судебную власть.

Ключевые слова: самоуправление общины, сельский суд, выборность судьи, молодежные общества, обычное право, примирение.

Serdyuk N. Election of judges as the basis of democratic principles of democracy in Ukraine (historical and legal research)

This article is devoted to the historical and legal analysis of the principles and rules of litigation in Ukraine in the X-XVIII centuries, which was based on democratic principles of competition, discretionary, justice, equality of parties, electivity of judges, transparent, open and accessible court proceedings, accommodation of dispute by judicial col-

legality. Village Court is analyzed as a special form of social justice in Ukraine and the role of electivity in its early formation. The author emphasizes that people themselves kept order of the public tranquility and adherence for their rights and besides realized The People's Court by themselves

Key words: self-government community, village court, electivity of judges, fellows' community, customary law, reconciliation.